Guneym, *el-ʿAlâḳātü'l-ʿArabiyyetü's-siyâsiyye fî ʿahdi'l-Büveyhiyyîn*, Kahire 1971, s. 328-329, 333-334, 364; İbrâhim Selmân el-Kürevî, *el-Büveyhiyyûn ve'l-ḫilâfetü'l-ʿAbbâsiyye*, Küveyt 1402/1982, s. 181-187; G. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi* (trc. Fikret Işıltan), Ankara 1995, s. 258, 263, 265, 269-270; Ahmet Güner, *Büveyhîler'in Şiî-Sünnî Siyaseti*, İzmir 1999, s. 21, 39, 49-51, 76, 82-83, 103, 106, 194-195, 247; K. V. Zetterstéen, "Mutî", *İA*, VIII, 764; a.mlf. – [C. E. Bosworth], "al-Muṭīʿ Li'llāh", *EI²* (İng.), VII, 799.

AHMET GÜNER

MUT'İM b. ADÎ
(المطعم بن عدى)

Ebû Vehb el-Mut'im b. Adî b. Nevfel b. Abdimenâf en-Nevfelî el-Kureşî (ö. 2/623)

Hz. Peygamber'i Tâif dönüşü himayesine alan kabile reisi.

524-533 yılları arasında Mekke'de doğdu. Kureyş'in Benî Nevfel koluna mensuptur. Soyu Abdümenâf'ta Hz. Peygamber'in soyu ile birleştiği için onun amcasının oğullarından sayılır. Babasının ölümünden sonra liderliği üstlenen Mut'im kabilesinin ve hacıların su ihtiyacını karşılamak için bazı faaliyetlerde bulundu. Rivayete göre, Resûl-i Ekrem'in büyük dedesi Hâşim b. Abdümenâf'ın Mekke'de kazdırdığı Secle Kuyusu'nu satın alarak kabilesine tahsis etti. Daha sonra Abdülmuttalib'in izniyle Zemzem Kuyusu'nun yakınında yaptırdığı havuzdan hacılara zemzem dağıtmaya başladı. Bu hizmetleriyle Mekke'nin ileri gelenleri arasına girdi ve Abdülmuttalib'le birlikte, Kâbe'yi yıkma kararından vazgeçmesi için Ebrehe'nin yanına giden heyette yer aldı (Makrîzî, IV, 77).

Mut'im, Hz. Peygamber'in davetini engellemeye çalışan kabile reisleriyle birlik olmasına rağmen ona ve ashabına düşmanlıkta ileri gitmemiş, hatta sıkıntılı zamanlarında kendilerine yardım etmiştir. Mut'im'in müslümanların Ebû Tâlib mahallesinde kuşatılması esnasında onlara gizlice yiyecek gönderdiği bilinmektedir. Ayrıca birkaç arkadaşıyla beraber boykotun kaldırılması için çaba göstermiş ve sonunda boykotu kaldırma kararını açıklama ve Kâbe'nin içinde asılı boykot metnini kaldırma görevini üstlenmiştir. Bu sırada Câhiliye Arapları'nın kullandığı besmele (bi'smikellâhume) dışındaki bütün metnin ağaç kurtları tarafından yenilmiş olduğunu gördüğü rivayet edilir (İbn İshak, s. 147; İbn Sa'd, I, 163). Mut'im ayrıca Hâris b. Harb b. Ümeyye ile birlikte, Akabe'de Hz. Peygamber'le gizli bir toplantı yaptıktan sonra Medine'ye dönerken müşriklerin yakalayıp Mekke'ye götürdükleri Hazrec reisi Sa'd b. Ubâde'yi kurtarmıştır (İbn Sa'd, I, 173).

Hz. Peygamber, hicretten önce davet maksadıyla gittiği Tâif'ten dönerken Hira mağarasına kadar gelmiş, ancak daha fazla ilerlemeyerek Mekke'ye girmek için müşrik liderlerinden birinin himayesini almayı uygun görmüştü. Resûl-i Ekrem'in haber gönderdiği üçüncü kişi olan Mut'im b. Adî onun himaye isteğini kabul etti ve yanına gidip kendisini Mescid-i Harâm'a getirdi; orada bulunan müşriklere onu himayesine aldığını duyurduktan sonra evine kadar götürdü. Hz. Peygamber'in o geceyi Mut'im'in evinde geçirdiği de rivayet edilir (Nûreddin el-Halebî, II, 62). Bu davranışının müslüman olduğu şeklinde yorumlanmasına tepki gösteren Mut'im bundan sonra da iman etmedi, hatta müşrik liderlerinin Dârünnedve'de Resûl-i Ekrem'i öldürme kararı aldıkları toplantıya katıldı (Makrîzî, IX, 196). Onun, Hz. Ebû Bekir'in kızı Âişe'yi oğlu Cübeyr'e istediği ve bu sırada oğlunun bu evlilik dolayısıyla müslüman olmasından korktuğunu söylediği için Hz. Ebû Bekir'in kızını vermediği bilinmektedir (*Müsned*, VI, 210-211).

Mut'im b. Adî, Bedir Gazvesi'nden önce öldü (Safer 2 / Ağustos 623). Ölümü dolayısıyla bir yıl yas tutulduğuna dair rivayet (Ebû Nuaym el-İsfahânî, I, 279) Mekke halkının onu ne kadar sevdiğini göstermektedir. Onun ölümü Medine'deki müslümanları da üzmüştür. Nitekim şair Hassân b. Sâbit, boykotun kaldırılmasındaki gayretleri ve Hz. Peygamber'i himayesinden dolayı kendisi için bir mersiye söylemiştir (İbn Hişâm, II, 32). Resûl-i Ekrem de Mut'im'e karşı duyduğu minnettarlığı, Bedir esirlerinin serbest bırakılmasını sağlamak için Medine'ye gönderilen heyette yer alan oğlu Cübeyr'e söylediği şu sözlerle ifade etmiştir: "Eğer Mut'im yaşasaydı ve bu esirler hakkında benimle konuşacak olsaydı onların tamamını serbest bırakırdım" (*Müsned*, IV, 80; Buhârî, "Farżü'l-ḫumus", 16). İsmi hatipler arasında zikredilen Mut'im b. Adî ensâb ilmi konusunda da uzmandı ve bu yetenek oğlu Cübeyr'de de vardı.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 80; VI, 210-211; Buhârî, "Farżü'l-ḫumus", 16; İbn İshak, *es-Sîre*, s. 133-134, 142-147; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Kahire 1987, I, 170, 300-301; II, 28-29, 32-33; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳāt* (nşr. M. Abdülkādir Atâ), Beyrut 1410/1990, I, 163-165, 173; Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî, *Nesebü Ḳureyş* (nşr. E. Lévi-Provençal), Kahire 1982, s. 198, 200, 431; Fâkihî, *Aḫbâru Mekke* (nşr. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş), Mekke 1407/1986-87, II, 23; III, 218, 230; IV, 99-100, 108; Belâzürî, *Ensâb* (Zekkâr), I, 173; Taberî, *Târîḫ* (Ebü'l-Fazl), II, 138, 327, 341-343, 347-348; III, 162; Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Delâ'ilü'n-nübüvve* (nşr. M. Revvâs Kal'acî – Abdülber Abbas), Beyrut 1412/1991, I, 275-279; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *et-Tebyîn fî ensâbi'l-Ḳureşiyyîn* (nşr. M. Nâyif ed-Düleymî), Beyrut 1408/1988, s. 64, 239-240, 371-372; Makrîzî, *İmtâʿu'l-esmâʿ* (nşr. M. Abdülhamîd en-Nümeysî), Beyrut 1420/1999, I, 44-46; IV, 77, 353; IX, 182, 196; Necmeddin İbn Fehd, *İtḥâfü'l-verâ bi-aḫbâri Ümmi'l-ḳurâ'* (nşr. Fehîm M. Şeltût), Kahire 1404/1983, I, 32, 261, 283, 291-295, 313-314, 429-430; Nûreddin el-Halebî, *İnsânü'l-ʿuyûn*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), I, 43, 87, 92, 95, 463; II, 62, 137-138, 402, 451; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 118; II, 867.

MUSTAFA S. KÜÇÜKAŞCI

MUTLAK
(المطلق)

Kayıtlanmamış lafız anlamında fıkıh usulü terimi.

Kur'an ve hadis metinlerinin yorumu konusunda fıkıh usulünde geliştirilen terminoloji içinde önemli bir yere sahip olan **mutlak** ve **mukayyed** lafzın delâletinin vasıf, şart, zaman, mekân gibi kayıtlarla sınırlandırılmış olup olmadığını belirten bir kavram çiftidir. Mutlak için "gayri muayyen bir ferdi veya fertleri gösteren ve herhangi bir sıfatla kayıtlanmış olmayan lafız", mukayyet için de "gayri muayyen bir ferdi veya fertleri gösteren ve herhangi bir sıfatla kayıtlanmış olan lafız" şeklinde bir tanım verilebilir. Meselâ "adam, kitap, öğrenci" kelimeleri mutlak iken bunlara "imanlı adam, dürüst adamlar, kıymetli kitap, el yazması kitaplar, terbiyeli öğrenci, çalışkan öğrenciler" şeklinde bazı kayıtlar konduğunda mukayyet olur. Gerek mutlak gerekse mukayyet için yapılan bazı tanımlarda mahiyete delâlet etme unsuruna ağırlık verilir. Fahreddin er-Râzî bunu şöyle açıklar: "Her şeyin bir hakikati (mahiyeti) vardır, bu hakikatten farklı mâna taşıyan unsurlar ise ondan başka bir şeydir. Meselâ insana sadece insan olmasından dolayı insan denilmiştir. Her ne kadar insan mefhumu tek veya çok olmasından ayrı düşünülemezse de insanın tek veya çok olması ya da olmaması onun hakikatinden ayrı mefhumlardır. Dolayısıyla sadece mahiyet belirtmek üzere bir şeyin hakikatine delâlet eden ve bu hakikatin is-